

Emin Kabashi

ADEM DEMAÇI - MENDËSI E LUFTËS PËR LIRI KOMBËTARE

Përmbledhje

Në historinë e popujve janë të rrallë personalitetet që bëhen mendësi e jetës së tyre, kulturore, letrare, aq më pak mendësi historike. Kalojnë kohë, ndonjëherë edhe shekuj dhe laborator i brendshëm i jetës së popullit krijon shëmbëllesën përmes së cilës ecet rrugës së historisë. Nuk ka njeri normal që nuk e di se rruga e historisë ka më shumë hone e humnera, se sa rrafshina. Popujt për të mbijetuar, njëri nga detyrat që ju vë barrë jeta historike, është të mos bien në këto humnerat të rrugëve të historisë. Prandaj, kujtesa kombëtare e një populli mbi këtë shëmbëllesë krijon mendësinë përmes individit, të cilit nuk i mjafton vetëm jeta e zakonshme, jeta e njeriut të vdekshëm, por me veprimin e tij vjen e bëhet shenjë nëpër të cilën ecja e popujve ka një qëllim. Pra, individi bëhet mendësi e qëllimit historik të një populli. Kështu ka ndodhur me Adem Demaçin. Me veprimin e tij jetësor, është bërë mendësi e jetës sonë historike.

Hyrje

Historia shqiptare që nga mesjeta e këndej ka krijuar vetëm një figurë të përmasës kombëtare. Duke e bërë ideal jetësor mendësinë që ka krijuar miti popullor, e ka shndërruar figurën Skënderbeut në shenjën e luftës për liri kombëtare.

Pastaj, përkundër ngjarjeve të mëdha historike që ka pasur jeta historike e popullit shqiptar, siç Lidhjen Shqiptare të Prizrenit, të vetmen organizatë politike që kishte edhe krahun ushtarak pas Mesjetës shqiptare, të organizuar dhe të strukturuar, apo siç luftërat çlirimtare për shpalljen e pavarësisë së Shqipërisë, mendësinë e kujtesës historike e kanë pasur të përgjysmuar, për shkak të pushtimit, copëtimit dhe robërisë së një pjese të gjeografisë kombëtare të shqiptarëve.

Koha e Adem Demaçit ishte kohë e pushtimit të gjatë të një pjese të tokave shqiptare. Koha e Adem Demaçit ishte kohë e robërisë së gjatë, të një pjese të popullit shqiptar. Koha e Adem Demaçit, ishte kohë e copëtimit, edhe fizik të jetës historike të popullit shqiptar. Këto rrethana historike, në jetën e kësaj pjese të popullit shqiptar, kërkonin shenjën, shëmbëllesën, që do të vihej në krye të rrugës së luftës për liri kombëtare. Unë mendoj se koha e thirri Adem Demaçin, që të bëhej më shumë se ideal i luftës për liri kombëtare. Që të bëhej më shumë se udhëzues i organizimit për luftën lirisë kombëtare. Që të bëhej më shumë se frymëzues i kësaj lufte. Të gjitha këto janë të domosdoshme, por nuk janë mendësi e luftës për liri kombëtare.

Ky përkufizim, mendësi e luftës për liri kombëtare, as nuk arrihet për një ditë, as nuk krijohet për një

dhjetëvjeçar, as nuk krijohet pse do, ose angazhohet një organizatë, legale apo ilegale. Jo, kjo mendësi krijohet në kujtesën historike të popullit, i cili edhe në errësirën më të madhe të ecjes së tij historike, ku nuk shihet askund një fije shprese, krijon shëmbëllesën që bën diku larg një dritë të vogël, pas së cilës ecet rrugës së luftës për liri kombëtare. Kjo është mendësia që ka krijuar Adem Demaçi në jetën historike të kësaj pjese të popullit shqiptar, i cili padrejtësisht ishte copëtuar nga trangu i tij kombëtar.

Shëmbëllesën e mendësisë së një populli nuk e prek përditshmëria

Tragjeditë historike që i kanë rënë hise popullit shqiptar, kanë përmasë kombëtare. Pa marrë parasysh se një pjesë e popullit kishte, të themi, shtetin dhe lirinë e vetë, pjesa tjetër jetonte nën pushtim. Tragjeditë e kësaj pjese të popullit shqiptar, ishin pjesë edhe të pjesës tjetër të popullit shqiptar, sepse gjysmat kurrë nuk e bëjnë tërësinë. Kjo pjesë e popullit shqiptar, por krijonte ngadalë shëmbëllesën e mendësisë së luftës për liri kombëtare. Do të thotë, po krijonte Adem Demaçin - mendësi të luftës për liri kombëtare, jo vetëm pse i besonte, jo vetëm pse ai e donte më shumë lirinë, jo vetëm pse ai sakrifikohej më shumë për lirinë, por, në radhë të parë, sepse ai, Adem Demaçi, nga viti 1953 e këndej, asnjëherë nuk kishte hequr dorë nga lufta e lirisë, që përthekonte tërësinë kombëtare, sepse ai asnjëherë nuk e kishte vënë veten mbi përmasën e atdheut, ngase kishte qenë përherë në shërbim të lirisë së tij, sepse ai, Adem Demaçi, asnjëherë nuk kishte rrahur gjoks se ishte prijës i popullit të tij të

robëruar, por ai një jetë të tërë kishte luftuar kundër robërisë. Sepse, ai, Adem Demaçi, asnjëherë nuk ishte luhatur në mes lirisë që e fiton vetë, me gjakun tënde, dhe lirisë që mund të ta sjellin të tjerët. Nëse lexohen me vëmendje aktakuzat e tij, fjalët e mbajtura në gjykimet që e kanë përcjellë një jetë të tërë, del katërçipërisht qartë rruga, mënyra, veprimi i veçantë për ta bërë luftën për liri kombëtare. Jeta historike e kësaj pjese të popullit shqiptar, por priste një kohë të gjatë ardhjen në jetën e tij historike të një shëmbëllese, që e mund vetveten për t'i ruajtur të tjerët, që nuk kërkon asgjë për vetveten dhe kërkon liri kombëtare për atdheun, që nuk heq dorë në asnjë rrethanë nga kërkesa e drejtë historike e krijimit të tërësisë së atdheut, pra të tërësisë kombëtare. Këto janë vetëm copëza të asaj mbi të cilën kujtesa historike e kësaj pjese të popullit shqiptar, e ka krijuar Adem Demaçin mendësi të luftës për liri kombëtare.

Ai ishte në burg, një herë, dy herë, tri herë. Ai ishte në burg për afro tridhjetë vjet. Kujtesa historike e kësaj pjese të popullit shqiptar e kërkonte kudo, duke matur secilin hap të tij dhe, pastaj nga veprimi i tij bindej, se ai ishte atje ku duhej të ishte - pjesë e shëmbëllesës historike, që krijon mendësinë e një populli që lufton për liri kombëtare. Ai, Adem Demaçi ishte në burg për afro tridhjetë vjet, por kujtesa e popullit e kishte me vete. Pra, ai nuk ishte në burg. Adem Demaçi kërkonte të mos shpërngulej populli shqiptar në Anadoll, sepse atdheu i tij ishte këtu, edhe pse një pjesë e këtij atdheu të Adem Demaçit ishte i robëruar, kujtesa e popullit e dinte se shëmbëllesa e tij historike ia kërkonte këtë sakrificë, andaj nuk shpërngulej, siç dëshironin pushtuesit tanë. Adem Demaçi hynte edhe në parti politike, kurse modeli i

përditshmërisë së jetës mbi logjikën e ditës, në mbrëmje e shpallte tradhtar, në mëngjes e shpallte hero, por kujtesa historike e dinte se Adem Demaçi ishte përherë ajo drita në fund të tunelit, nëse përdoret një shprehje e gazetarisë disfatiste, pas së cilës ecte njeriu ynë, duke mos u lodhur së kërkuari atë dritë. Andaj, Adem Demaçi ishte bërë mendësi e jetës historike të popullit shqiptar, në luftën e tij për liri kombëtare, sepse so shëmbëllesë e jetës së tij, ia kërkonte koha.

Adem Demaçi asnjëherë nuk kishte qenë burrë shteti, në radhë të parë se nuk kishte shtet, asnjëherë nuk kishte qenë njeri i politikës së ditës, por Adem Demaçi kishte marrë udhëheqjen e politikës së Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, sepse ishte mendësi e luftës për liri kombëtare, andaj kur e thirri lufta për liri, ai ishte aty. Kujtesa historike e popullit shqiptar, e dinte se ai ishte aty. Ishte në mes të Prishtinës së pushtuar, ku të gjithë ne të vdekshmit e zakonshëm, qoftë edhe kur kalonim nga vendi ku ai udhëhiqte politikën e Luftës së UÇK-së, jo vetëm na dridheshin gjunjët përballë dhunës së pushtuesit, por ishim në gjendje të gjenim një mijë e një justifikime dhe arsyetime, pse ishim gjendur në atë pjesë të Prishtinës.

(Pak humor për gjëra që janë tragjiko-komike, kurse pas Luftës së lavdishme të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, dolën aq shumë trima që kishin punuar ditë e natë me Adem Demaçin, e kishin këshilluar, e kishin informuar, e kishin udhëzuar, e çka jo tjetër). Por këta vdekatarë të zakonshëm, një pjesë e të cilëve edhe kanë vdekur dhe janë harruar krye tri dite, si dasmat e këqija në fshatin tim, nuk mund ta merrnin me mend se Adem Demaçi, i gjallë apo i vdekur, i burgosur, apo i lirë në robëri, në parti, apo jashtë saj, në udhëheqje të politikës së UÇK-së apo jashtë

saj, kujtesa historike e popullit shqiptar e kishte bërë mendësi të veten në luftën për liri kombëtare. Serbet pushtues, që kishin aq shumë institucione, ku përveç të tjerash, e dinin më mirë se ne, se si krijohej mendësia e një populli për luftën e lirisë kombëtare, e kishin studiuar këtë fakt, andaj as nuk e internuan, as nuk e burgosen, as nuk e zhvendosën, as nuk e vranë Adem Demaçin. Sepse, ata e dinin, ai, Adem Demaçi ishte bërë mendësi e luftës për liri kombëtare. Ata mund të vrisnin shumë shqiptarë, pleq e të rinj, fëmijë e plaka, ata mund të dhunonin shumë femra shqiptare, vajza e nuse të reja, plaka e të mbetura, apo gra shtatzëna, vetëm për t'i thyer moralisht të gjallët e vdekshëm të këtij populli, por ata e dinin se nuk mund të vritej shëmbëllesa e mendësisë së luftës për liri kombëtare, që ishte Adem Demaçi.

Adem Demaçi kudo që shkon dhe ngado që bredh, si në vitet e pesëdhjeta kur shkruante *Gjarpërinjtë e gjakut*, si në vitet e gjashtëdhjeta kur bënte burgun e parë, si në vitet e shtatëdhjeta kur bënte burgun e dytë, si në vitet e tetëdhjeta kur bënte burgun e tretë, si kur kthehej në shtëpi, si kur bredhte kudo trojeve shqiptare, ne të gjallët e vdekshëm e shihnim si bacën tonë, por diku në ndërdijen e njeriut shqiptar, diku thellë brenda nesh, atje ku ndoshta vetëm ëndrrat depërtonin, kujtesa historike e kishte shndërruar në mendësi të luftës për liri kombëtare. Andaj, veprimtaria e tij ka përmasë kombëtare, sepse Adem Demaçi, për ndryshim edhe nga Skënderbeu e Abdyl Frashëri, për ndryshim edhe nga Ismail Qemali dhe Hasan Prishtina, që vetëm pas vdekjes ishin bërë shenja të kujtesë sonë kombëtare, ai, Adem Demaçi është bërë mendësi e luftës për liri kombëtare për së gjalli.

Ky është privilegj i veçantë historik, që kapërcen përmasën kombëtare dhe bëhet model universal. Vetëm një fakt të vogël për këtë përmasë, që zë fill që në vitin e largët 1958, në realitetin e atëhershëm të Kosovës së pushtuar, nga thellësitë e qenies shqiptare, e mendësisë së luftës për liri kombëtare, vinte kjo porosi largpamëse e Adem Demaçit, të cilit historia shqiptare i dha të drejtë.

"Prej këtu ku jam deklaroj se, nëse Serbia dhe Jugosllavia nuk heqin dorë nga kufiri i Kosovës dhe nëse nuk lejojnë që ky vend të shkëputet nga Jugosllavia dhe të bashkohet me nënën Shqipëri, atëherë nuk do të ketë paqe as në Ballkan e as në Jugosllavi. Nëse Serbia do të vazhdojë me këtë politikë ndaj shqiptarëve, do të vije koha kur ajo do të bëhet shkaktare për zhbërjen e Jugosllavisë. Në fund po u them së Serbia do të mbetet pa Kosovën" (Adem Demaçi në gjykimin e parë, në vitin 1958). Adem Demaçi, kurrë në asnjë rrethanë as i lidhur në pranga, as duke ecur rrugëve të trojeve shqiptare, as nuk i është hakmarrë askujt, as nuk e ka rrejtur askënd. Nuk e di si ka qenë jeta e profetëve, e shenjtorëve, sepse nuk i besoj propagandës së asnjërës fe, por e di si e ka krijuar kujtesa jonë historike shëmbëllesën e mendësisë në veprën e Adem Demaçit në luftën për liri kombëtare, sepse u besoj fakteve që kanë argument jetën tonë historike.

Burimet:

Hasan Prishtina, *Nji shkurtim kujtimesh mbi kryengritjen shqiptare të vjetit 1912*, Shkodër, 1921.

Arben Puto, *Pavarësia shqiptare dhe diplomacia e Fuqive të Mëdha (1912-1914)*, Tiranë, 1978.

Hamit Kokalari, *Kosova djepi i shqiptarizmit*, Tiranë, 1943.

Adem Demaçi, *Gjarpërinjtë e gjakut*, Prishtinë, 2012.

Selatin Novosella, "Adem Demaçi në gjykimin e parë, në vitin 1958, "Adem Demaçi në gjykimin e dytë, në vitin 1964, "Adem Demaçi në gjykimin e tretë, në vitin 1975, Prishtinë, 2016.